

HORVÁTH BÁLINT

Szóllósy András erdélyi évei

Egy zeneírói pálya kezdete

Szóllósy András zeneszerzői életművében csupán néhány kompozíciónak van közvetlen erdélyi vonatkozása. Nyilatkozatainak ismeretében ez nem is túlságosan meglepő; noha származása, neveltetése nagyon meghatározó volt számára,¹ alkotóként nem tartotta szerencsésnek, ha a zene túlságosan szorosan kapcsolódik konkrét külső tartalmakhoz.² A kevés számú kivétel egyike egy korai opus: az 1955-ben született *Kolozsvári éjjel*. E fúvósötös által kísért dalciklusnak nemcsak zeneszerzője, de költője (Jékely Zoltán) és bemutatójának szólólistája (Török Erzsé) is erdélyi kötődésű.³ A szövegek jellemző kolozsvári helyszíneket, a város tágabb környezetéhez tartozó tájakat idéznek meg; a búcsú, a nosztalgikus honvágy motívuma állandó témaként van jelen bennük. Szóllósy meglehetősen szabadon bánt a Jékely-versekből kiválogatott szakaszokkal. Ez a sajátos kollázstechnika rokonítható az évtizedekkel későbbi *Töredékek* (1985) szövegkezelésével is. A *Planctus Mariæ* című női kar (1982) szöveganyaga részben egy 18. századi erdélyi passiótöredéken alapul, amelyet Szóllósy alma matere, a kolozsvári Református Kollégium irattára őrzött meg az utókornak.⁴ Erdélyi vonatkozása van az életmű egyik legfontosabb kései darabjának, a *Passacaglia Achatio Máthé in memoriam* (1998) című vonósötösnek is. Az emlékező darab címzettje a gyerekkori barát, a neves erdélyi idegsebész: Máthé Ákos.⁵

---

1 Kárpáti János (szerk.): *Szóllósy András. A magyar zeneszerzés mesterei I.* (Budapest: Holnap, 2005.) 10–13., 24.

2 Kárpáti, i.m., 136.

3 Kárpáti, i.m., 99. A mű partitúráját Gémesi Géza zeneszerző rekonstruálta a Magyar Rádió kottatárában fellelt szölamanyagból, a kotta 2014-ben jelent meg. (Szóllósy András: *Kolozsvári éjjel*. Budapest: BHKZ Edition, 2014.)

4 Dömötör Tekla: *Naptári ünnepek – népi színjátszás.* (Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtár, 2007.) <https://mek.oszk.hu/04600/04696/html/dtnaptari0048/dtnaptari0048.html> (Utolsó megtekintés dátuma: 2020.04.02.)

5 Máthé Ákos életútját a marosvásárhelyi Bolyai Farkas Líceum egy diákja dolgozta fel a közelmúltban: Péterfi Orsolya: „Dr. Máthé Ákos idegsebész.” (Marosvásárhely: Appendix Természettudományos Diákkör, 2017.) http://www.appendix.bolyaisok.ro/wp-content/uploads/2017/03/Dr_Mathe_Akos_idegsebész_utolso.pdf (Utolsó megtekintés dátuma: 2020.04.02.)

A hatvanas-hetvenes években – Szöllősy pályájával többé-kevésbé párhuzamosan – kibontakozó erdélyi magyar zeneszerzést alapvető módon jellemezte a népzene iránti fokozott érdeklődés és a Bartók életműve iránti morális és szakmai elkötelezettség.⁶ Azonban Szöllősy zeneszerzői alapállásától mindez távol állt. Zenéjében nemigen lelhetők fel népzenei minták, a zeneszerző nyilatkozataiban még a külső szemlélő számára nyilvánvaló hatásokat is karakteresen elvitatta. Amikor Kárpáti János az 1983-ban keletkezett *Tristia* című vonószcenekari darab siratótémájának lehetséges népzenei inspirációja felől érdeklődött, Szöllősy így felelt: „Hát én ezt tagadom, nekem eszem ágában sem volt népi dallamot, vagy akár csak ahhoz hasonlót felhasználni! [...] Első kodályos éveimtől kezdve kifejezetten tartózkodom a népzene műzenei felhasználásától, és ma úgy érzem – egyébként a Petrassival folytatott beszélgetések erősítették meg ebben –, hogy Bartókék idejében, tehát a század első felében az forradalmat jelentett, ma azonban már nem időszerű.”⁷

Zenetudományi pályafutását Szöllősy szinte kizárólag Bartók és Kodály munkásságának szentelte, zeneszerzőként viszont – legalábbis pályája hatvanas évekbeli fordulatától, újraindulásától kezdve – igyekezett radikálisan eltérő utakat keresni. Kritikai észrevételeit sem rejtette véka alá: kései nyilatkozataiban elmondta, hogy nem kedvelte Bartók és Kodály népdalfeldolgozásait, különösen nem tartotta szerencsésnek a magyar népdal operaszínpadon való szerepeltetését,⁸ és bár csodálta Bartók életművét, saját bevallása szerint soha nem tudott megbarátkozni szimmetriára törekvő, periodizáló formavilágú tételeivel.⁹

Szöllősy zeneszerzői gondolkodásának „erdélyiségét” talán inkább historizáló, konzervatív irányultságában, stílusának polifon karakterében,¹⁰ a barokk műfajok, formák és zeneszerzői eljárások iránti intenzív érdeklődésében lehetne megragadni. Ezek a stílusjegyek ugyanis kifejezetten jellemzőek az erdélyi komponisták írásmódjára, különösen a kolozsvári zeneszerzői iskolára.¹¹ Természetesen nem lehet azt állítani, hogy Szöllősy archaizáló attitűdje kizárólag erdélyiségének volt köszönhető, és azt sem, hogy zenéjének irányultsága miatt különutas lett volna korának magyarországi zeneszerzésében. Az azonban tény, hogy a két világháború közötti Kolozsvár szellemi légköre,

6 Angi István: „Az erdélyiség-fogalom mint zenei toposz.” In: Hausmann Kóródy Alice (szerk.): *Ottontudat és európaiság az erdélyi zenében*. (Nagyvárad: Partiumi, 2019.) 10.; Horváth Bálint: „Tiszteltem a strófát, mint-ha érce volna...” In: Hausmann Kóródy Alice (szerk.): *Adalékok a romániai magyar zeneszerzés történetéhez*. (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2018.) 67–69.

7 Kárpáti, i.m., 136.

8 I.m., 132.

9 I.m., 133.

10 Vö. Wilhelm András: *Esszék. Írások zenéről*. (Budapest: Kortárs, 2010.) 103.; Kárpáti, i.m., 123.

11 Horváth, i.m., 68.

zenei élete, a nagy múltú oktatási intézmények hatása és az erdélyi zenei régmúlt megismerésének folyamata élethosszig tartó érvénnyel alapozta meg művészi hozzáállását.¹²

A zeneszerző úgy fogalmazott, hogy ifjúságában három város, három szellemi erőtér volt rá alapvető hatással: Kolozsvár, Budapest (Eötvös Collegium) és Róma (Goffredo Petrassi mesteriskolája).¹³ Nem kérdéses, hogy e hatásoknak konkrét nyoma kell legyen a komponista zenéjében is. Jelen tanulmány – és a hozzá társuló bibliográfia – azonban elsősorban Szöllősy András korai, Erdélyben töltött éveinek eseménytörténetét, ott szerzett tapasztalatait foglalja össze; következésképp inkább Szöllősyt, a zeneírót állítja a vizsgálódás előterébe.

* * *

Szöllősy András több nyilatkozatában is részletesen, érzékletesen, a kérdés fontosságának megfelelő súllyal beszélt erdélyi gyökereiről. Az egyik legfontosabb forrás egy 1984-ben, a *Vigilia* hasábjain megjelent interjú, amelyet a fiatalon elhunyt Váczi Tamás készített.¹⁴ 2005-ös monográfiájának első, erdélyi vonatkozású fejezetébe Kárpáti János nagyrészt ezt a szöveget vette át.¹⁵ Bieliczkyné Buzás Éva, a Magyar Rádió Zenei Főosztályának egykori munkatársa éveken át rögzítette magnetofonszalagra a zeneszerzővel folytatott beszélgetéseit. E felvételek szöveges változatát saját honlapján publikálta.¹⁶ Forrásul szolgálhatnak még rövidebb interjúk, közvetett szóbeli közlések, valamint a szintén Kárpáti által összeállított mű- és írásjegyzék adatai.¹⁷

Szöllősy 1921-ben született Erdélyben, a Hunyad megyei Szászvároson. Az akkor már Románia részét képező településen az új, államalkotó nemzet volt meghatározó többségben, de a magyar és a szász kisebbség is jelentős volt. Szöllősy nyilvánvalóan fejből improvizált adatai szerint „a 15 ezer lakosból kb. ezer volt a magyar”.¹⁸ A hivatalos statisztikai adatok szerint 1920-ban a 7144 fős összlakosságból 4107 volt román, 1492 magyar és 1170 szász nemzetiségű.¹⁹ Az önmagában nem túl nagy lélekszámú, de

---

12 Kárpáti, i.m., 11–13.

13 I.m., 24.

14 Váczi Tamás: „A *Vigilia* beszélgetése Szöllősy Andrással.” *Vigilia* XLIX/3 (1984. március): 175–183.

15 Kárpáti, i.m., 9–13.

16 Bieliczkyné Buzás Éva: *HOGY IS VOLT...? Beszélgetések Szöllősy András zeneszerzővel.* (Szerzői kiadás, 2018.) <https://hajdútánc.hu/hogy-is-volt-beszelgetesek-szollosy-andras-zeneszerzovel/> (Utolsó megtekintés dátuma: 2020.04.02.).

17 Kárpáti, i.m., 164–179.

18 Bieliczkyné, i.m.

19 *Erdély etnikai és felekezeti statisztikái a népszámlálási adatok alapján, 1852–2011.* Varga E. Árpád 2002-től kiegészített adatai. (Kolozsvár: Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület, 1999–2004.) <http://nepszamlalas.adatbank.transindex.ro/?pg=etnikai&id=6194> (Utolsó megtekintés dátuma: 2020.04.02.).

a helyi értelmiséget képező magyarság szellemi értelemben aktív volt, saját újságot is működtetett, Szászváros és vidéke címen.²⁰ Szöllősy élete első hat esztendejét töltötte e városban, nyilvánvalóan kevés konkrét emléke maradhatott róla. A település inkább egy sajtós városélményt, atmoszférát adott a nyiladozó értelmű kisgyermeknek. Ahogy évtizedekkel később fogalmazott:

Szászváros város volt, ahogy a neve is mondja, a szónak azzal az értelmezésével, amellyel egy osztrák vagy német kisváros jellemezhető. [...] Mert várost csak a szászok tudtak építeni. [...] Nézze meg, Magyarországon hol van város? Az Alföldön Szeged nem város, hanem egy adminisztratív központ. Debrecen ugyanígy. Óriási falvak ezek. De van viszont város Dunántúlon, amit a német nemzetiségűek építettek. Vagy a Felvidéken, amit a zipszerek építettek és Erdélyben vannak városok, amit a szászok építettek.²¹

Az ügyvéd édesapát 1926-ban Kolozsvárra helyezték át, így Szöllősy elemi iskolai és líceumi tanulmányait már Erdély fővárosában végezte. A nagy múltú Református Kollégium szellemisége rendkívül meghatározó volt számára, a tanári karból sok jó és néhány igazán kiemelkedő oktatóra emlékezett később vissza. Ez utóbbiak közé sorolta irodalomtanárát, Jancsó Elemért, a neves irodalomtörténészt, a történelmet tanító Biró Sándort, aki a diákok kérésére különórákon tanította Erdély történelmét, valamint a vallástanár László Dezsőt, aki tantárgyának ürügyén filozófiát, magyar történelmet adott elő – ez nem kis veszéllyel járt akkor, a trianoni békeszerződés következtében Magyarországtól elszakított Erdélyben –, és diákjait a valódi, kritikai gondolkodás képességére nevelte.²² Szöllősy azt sem mulasztotta el megemlíteni, hogy a román iskolarendszer bizonyos sajátosságai – az aktív és kiterjedt nyelvoktatás, a magas követelményű érettségi vizsga – később szintén hasznosnak bizonyultak számára.²³

A kolozsvári zeneoktatás évszázados múltra – a pesti Nemzeti Zenedénél is régebbi előzményekre – tekint vissza, és a lehetőségekhez képest mindig magas színvonalon működött.²⁴ 1919 után azonban, amikor a fontos állami oktatási és kulturális intézmé-

20 Bieliczkyné, i.m.; D. Gy. [Dávid Gyula]: „Szászváros és vidéke.” In: Dávid Gyula (szerk.): *Romániai magyar irodalmi lexikon*. (Kolozsvár: Kriterion, 2009.) <http://lexikon.kriterion.ro/szavak/4301/> (Utolsó megtekintés dátuma: 2020.04.02.), Szászváros történetéhez, népességi viszonyainak változásához lásd még Vass Erika: *A Hunyad megyei református szóránymagyarság*. (Szentendre: Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 2012.) 204–208.

21 Kárpáti, i.m., 10.; Bieliczkyné, i.m.

22 Kárpáti, i.m., 11.; Bieliczkyné, i.m.

23 Kárpáti, i.h., Bieliczkyné, i.m.

24 Benkő András: „A romániai felsőfokú zenei oktatás történetének vázlata.” *Erdélyi Múzeum* LIX/1–2 (1997. h. n.): 220.

nyek román irányítás alá kerültek, a magyar nyelvű zeneoktatás lehetőségei jóval korlátozottabbak lettek. Az egyik lehetséges alternatíva a katolikus leánygimnázium, a Marianum kötelékében, Csipkés Ilona zongoratanárnő vezetésével működő zeneiskola lett.²⁵ Első elemista korában Szöllősy is ebben az intézményben kezdte meg zongoratanulmányait. A zeneiskolai képzés a kezdetektől fogva magában foglalta az elméleti órákat is: ez a gyakorlatban szolfézst, alapfokú zeneelméleti, formatani ismeretek elsajátítását jelentette, mindig az adott életkornak megfelelő zenei anyag alapján. E stúdiumok heti két alkalommal az igazgatónő, Csipkés Ilona lakásán zajlottak.²⁶ Szöllősy – bár tizenévesként elsősorban a zongoratanulást ambicionálta²⁷ – nagy szeretettel emlékezett vissza első zeneelmélet-tanárára. „Ha a későbbiekben nyitott füllel hallgathattam a világ zenéjét, elsősorban neki köszönhetem” – fogalmazott a zeneszerző.²⁸

Csipkés Ilona a korszak zenei életének valóban fontos figurája volt. 1943-ban egy vékony kötetben ő foglalta össze a két világháború közötti kolozsvári magyar zenei élet alakulását.²⁹ Egyes források, például Rezik Károly, a Magyar Zenekonzervatórium igazgatója visszaemlékezése szerint Csipkés tevékenysége azonban sokkal ellentmondásosabb volt annál, amint azt saját könyvében ábrázolta, illetve ahogy az Szöllősy emlékezéseiből visszatükröződik. A zongoratanárnő erőteljes egyéniség volt, a kolozsvári magyar zeneélet vezető pozícióit magának vindikálta, időnként saját kollégái ellen is durva, nyílt támadásokat intézett.³⁰ Kétségtelen azonban, hogy sokoldalú tanár, fáradhatatlan szervezőegyenység volt. Hatalmas munkát végzett a felnőtteknek szóló zenei ismeretterjesztés és az egyházzene területén is.³¹ Zeneoktatásába bevezette a Dalcroze-módszer eszközeit,³² és Szöllősy visszaemlékezése szerint intenzíven érdeklődött a modern zene iránt, ami nemcsak Bartók művészetét jelentette, hanem az új bécsi iskola tevékenységét is.³³

A két világháború közötti Kolozsvár zenei élete egyébként gazdagnak volt mondható. Az ekkor már Román Operaként működő társulat zenekara színvonalas repertoárt tartott műsoron, koncertjein olyan vendégművészek szerepeltek, mint Bronisław Huberman, Szigeti József, Alfredo Casella, Jacques Thibaud vagy a számos alkalommal

---

25 Csipkés Ilona: *Kolozsvár magyar társadalmának zenei élete a román megszállás alatt*. (Kolozsvár: k.n., 1943.) 4.

26 Kárpáti, i.m., 11–12.; Csipkés, i.m., 4–7.

27 Bieliczkyné, i.m.

28 Kárpáti, i.m., 12.

29 Csipkés, i.m.

30 Papp Annamária: „A Kolozsvári Magyar Zenekonzervatórium története.” *Művelődés* LXVII/12 (2014. december): 23.

31 Csipkés, i.m., 4–12., 15–21.

32 I.m., 6–7.

33 Bieliczkyné, i.m.

fellépő George Enescu.³⁴ Későbbi hatalmas zenei műveltségét Szöllősy ezeken a hangversenyeken alapozta meg. Emlékezéseiben külön kiemelte Enescu hatását, utalva arra, hogy nem annyira mint zeneszerző, inkább mint előadóművész volt rá óriási hatással.³⁵ A húszas-harmincas években az erdélyi magyar kultúra, az irodalmi élet – részben a nemzeti tragédia sajátos ellenreakciójaként – rendkívüli virágzásnak indult; a transzilvanizmus hőskora volt ez.³⁶ Szöllősy utólag bánta, hogy ebben a gazdag szellemi életben életkoránál fogva még nem igazán tudott részt venni.³⁷ Mindenesetre a Kolozsváron megjelenő napilapokat, a vezető erdélyi irodalmi folyóiratokat: az Erdélyi Helikon, a Pásztortűz vagy a Korunk számait már középiskolás korában rendszeresen forgatta. Magyarországi periodikákat is figyelemmel követett – előfizetője volt például a Magyar Kórus és az Énekszó című kiadványoknak, amelyekből folyamatosan értesült a magyarországi kórusélet eseményeiről. E folyóiratok kottamellékleteinek segítségével Bartók és Kodály frissen írt vokális műveit is tanulmányozhatta.³⁸

Az erdélyi magyar református ifjúság egyik legfontosabb fóruma a húszas-harmincas években az Ifjú Erdély című folyóirat volt.³⁹ E lap rendkívül nagy közösségteremtő erővel bírt, folyamatosan hirdetett fiataloknak szóló eseményeket, találkozókat, majd rendre be is számolt ezekről. Foglalkozott az erdélyi történelmi múlt, az egyes tájak és települések bemutatásával, szószólója volt a falukutató mozgalomnak, a transzilvanizmus eszméinek. Közölte a korban népszerű erdélyi írók, költők műveit, figyelemmel kísérte a magyarországi népi írókat, megkülönböztetett érdeklődéssel Németh László és Szabó Dezső munkásságát.

A lap kiállt a népzene ügyéért is: ismeretterjesztő írásokban taglalta, hogy mi tekinthető értékes népzenei anyagnak, és mi nem.⁴⁰ Foglalkozott a néprajzi gyűjtések

34 Kárpáti, i.m., 12. A két világháború közötti kolozsvári koncertérettel kapcsolatban lásd még: Dr. Lakatos István, Merişescu Gheorghe: *Román–magyar zenei kapcsolatok a múltban*. (Cluj-Kolozsvár: Kolozsvári Állami Filharmónia, 1957.), illetve Octavian Lazăr Cosma: *Hronicul Operei Române din Cluj II*. (Bistrița: Editura Charmides, 2012.)

35 Kárpáti, i.m., 12.

36 Czine Mihály: *Magyar irodalom a huszadik században*. (Budapest: Kortárs, 2001.) 163–170. A transzilvanizmus kiterjedt irodalmához lásd a következő linkgyűjteményt: Bárdi Nándor: *A népszolgálat és eszmetörténeti háttere, Erdélyben 1945-ig. I. Transzilvanizmus*. (Kolozsvár: Erdélyi Magyar Adatbank Egyesület, 2011.) <http://adatbank.transindex.ro/belso.php?alk=81&k=5> (Utolsó megtekintés dátuma: 2020.04.02.)

37 Kárpáti, i.m., 13.

38 Bieliczkyné, i.m.

39 G. Gy.: „Ifjú Erdély.” Romániai magyar irodalmi lexikon, i.m. <http://lexikon.kriterion.ro/szavak/1555/> (Utolsó megtekintés dátuma: 2020.04.02.)

40 Többek között: Bereczky Sándor: „Népzene a szórványokban.” *Ifjú Erdély* XVII/3 (1938. március): 51.; Nagy Ödön: „Népi műveltségünk és az ifjúság.” *Ifjú Erdély* XVII/11 (1938. november): 211–212.; Vincze Lajos: „Népi zenénk, mint zenei műveltségünk alapja.” *Ifjú Erdély* XIX/5 (1940. május): 91–92.

módszertanával, hírt adott az új magyar zene eseményeiről – főként helyi vonatkozású koncertekről –, és szervezett is ilyen eseményeket. Érdeemes megemlíteni, hogy a modern magyar zene vonatkozásában írt cikkekben, beszámolókbán Bartók és Kodály neve nagyjából egyenlő alkalommal és súllyal szerepelt.⁴¹ Rendszeresen propagálták *A mi dalaink* című, Erdélyben rendkívül népszerű, összesen nyolc kiadást megért „ifjúsági daloskönyvet.” E gyűjtemény kizárólag népdalokat tartalmazott, elsősorban a legértékesebbnek tartott régi stílusrétegekbe tartozó tételeket. A szép kiállítású, Kós Károly tervezte kötet hetedik és nyolcadik kiadása (1942, 1943) éppen az akkor már Budapesten élő Szöllősy András szerkesztésében jelent meg.⁴² A szerkesztő az előző kötetek anyagát alaposan átdolgozta, az egyes dallamokat jegyzetekkel látta el.⁴³

A tizenéves Szöllősyt érdekelte a népi irodalom, a falukutató mozgalom, lelkesedett a magyar népdal ügyéért. Kollégista korának falujáró élményeiről így mesélt:

Negyedikes gimnazista korunkban konfirmáltunk, felnőtt egyházi tagok lettünk. Attól kezdve legációba jártunk a környező falvakba. Prédikáltunk ott gyönyörűeket. Ezen keresztül sok mindent megismertünk a nép életéből. A népmentési mozgalom keretében elmentünk a szórvány magyarokhoz is. Könyvet vittünk nekik és népdalokat gyűjtöttünk. Valahogy fontosnak éreztük magunkat azáltal, hogy volt tennivalónk, dolgunk ottan.⁴⁴

1938-ban Szöllősy díjat nyert az Ifjú Erdély országos „Munkatáborán” [sic!], vagyis tanulmányíró pályázatán „Népzenénk és a szomszéd népek népzenéje” című munkájával.⁴⁵ A „*S ha elátkozza százszor Pusztaszer, mégis győztes, mégis új és magyar jeligével, nagy gonddal és rendszeretettel készített harminchat lapos, géppel írt munkát*” Domokos Pál Péter bírálta.⁴⁶ A zsűritag elismerése nem volt egyértelmű; mivel úgy találta, hogy a pályamunkából tájékozódva „semmi önálló megállapítást, új szempontot nem kapunk, hanem mind a bemutatott mellékletekben, mind a hivatkozásban

41 Többek között: N.N.: „Az Ifjú Erdély Bartók-Kodály hangversenye.” *Ifjú Erdély* XVII/6 (1938. június): 111–113.; Bereczky Sándor, Albrecht Dezső: „A második Bartók-Kodály hangverseny.” *Ifjú Erdély* XVIII/4 (1939. április): 75–77.; Bereczky Sándor: „Az »ösi« magyar zene.” *Ifjú Erdély* XVIII/5 (1939. május): 93–95.

42 Szöllősy András (szerk.): *A mi dalaink*. (Kolozsvár: Ifjú Erdély, 1942⁷), Szöllősy András (szerk.): *A mi dalaink*. (Kolozsvár: Ifjú Erdély, 1943⁸.)

43 Sz. A. [Szöllősy András]: „Előszó a hetedik kiadáshoz.” [A *Mi dalaink* című gyűjtemény előszava.] *Ifjú Erdély* XXI/11 (1942. november): 172.

44 Bieliczkyne, i.m.

45 A dolgozat kézírata lappang, szövege jelenleg nem ismert.

46 N.N.: „Beszámoló az Ifjú Erdély Munkatáboráról.” *Ifjú Erdély* XVII/6 (1938. június): 117. A beszámoló valamennyi dolgozat bírálatát, így Domokos Pál Péter Szöllősy munkájáról írt sorait is közli.

már régebbi írásokból ismert adatokkal találkozunk. Hiába keressük a [bevezetőben] beígért ősi hatások legkisebb nyomát is.⁴⁷ Ennek ellenére Domokos végül úgy vélte, hogy „Szöllőssy Andor VII. o. tanuló, (Ref. Apácai-Collegium) nagy munkát végzett, melyért a tanácsok elmondása után is megérdemli a pályadíjat”, ami a legmagasabb, 1000 lej értékű elismerést jelentette.⁴⁸

Szöllőssy tizenöt éves korától, 1936-tól kezdve folyamatosan publikált erdélyi lapokban, folyóiratokban. Zenei témájú írásai először főként az Ifjú Erdélyben jelentek meg, de az 1937-as év folyamán számos évfordulós megemlékezést, pályaképet közölt a Keleti Újság című napilapban is. Néhány év múlva, inkább már budapesti tartózkodása idején viszonylag rendszeres szerzővé vált az Erdélyi Helikonnál, de írásai jelentek meg a Pásztortűzben, a Hitelben, illetve ekkor már debreceni és budapesti székhelyű orgánumban is (Láthatár, Magyar Csillag, Magyar Zenei Szemle, Protestáns Szemle).⁴⁹ Erdélyi lapokban közölt, korai publikációinak bibliográfiája mindeddig nem készült el – Kárpáti János jegyzéke csak válogatást közöl ezekből.⁵⁰ Az alábbiakban az összes írás áttekintésére teszek kísérletet. A teljes bibliográfia a tanulmányom végén olvasható.⁵¹

Szöllőssy szerzői névként kezdetben az Andor, 1942-től az András formát használta, vezetéknevének írásmódja a különböző sajtóorgánumban folyamatosan ingadozik (Szöllőssy, Szöllőssy, Szöllőssy, Szöllősi). Írásainak egy része álnév alatt („-őssy”) jelent meg. Azt, hogy ő rejtőzik az álnév alatt, nemcsak a hangalaki megfelelés bizonyítja, de erről árulkodnak a cikkek jellegzetes témái, a szerző kialakulóban lévő, de már karakterjegyként értelmezhető intellektuális írói stílusa. Nem utolsósorban pedig az a tény, hogy egy később sajátjaként emlegetett publikációját is – a Fusz Jánosról szóló megemlékezést a Keleti Újságban – ezen az álnéven találhatjuk meg.

A legkorábbi írás 1936-ban jelent meg az Ifjú Erdélyben. *A mi dalaink* ajánlószerzője a tizenöt éves szerző meglepő érettségéről tanúskodik. Az ugyanebben a lapban közölt cikkek közül ki kell még emelni a *Közönség és zene* és a *Hogyan élvezzük a zenét?* című írásokat, amelyek – a zene és a hallás pszichológiájának középpontba állításával – sok szempontból előrevetítik a szerző későbbi doktori disszertációját, az 1943-ban könyv formában is megjelent *Kodály művészetét*.⁵² A *Kodály* című írás érett, komoly, nagyvonalú összefoglaló a hatvanéves mester életművéről.

A két világháború közötti Kolozsváron megjelenő napilapoknál időnként működött zenekritikai rovat is. A Keleti Újság című „országos magyarpárti lap” 1936. május 18-

47 I.h.

48 I.h.

49 Bieliczkyné, i.m.

50 Kárpáti, i.m., 169–170.

51 A tanulmányomban hivatkozott Szöllőssy-írások részletes könyvészeti adatai megtalálhatók a csatolt bibliográfiában.

52 Szöllőssy András: *Kodály művészetete*. (Budapest: Pósa Károly kiadása, 1943.)

ától közölt rendszeresen beszámolókat zenei eseményekről. A kezdetben Zeneművészet, majd ugyanazon év júniusától Zenevilág címen megjelenő rovat hetente, később kéthetente, majd 1938-tól egyre ritkábban jelentkezett. A napilap beszámolt az aktuális hangversenyekről, nagy muzsikuskok évfordulóiról, halálesetekről. Rövid, egy-két mondatos híreket is közöltek a nagyvilágban történt jelentős bemutatókról, új kiadványok megjelenéséről, zeneszerzők készülő munkáiról, időnként a népszerű előadóművészek magánélete is terítékre került.⁵³

A zenekritikai rovat vezetője az ismert kolozsvári zenetörténész, Lakatos István volt, saját cikkeit „*a tempo*” néven szignálta.⁵⁴ Lakatos pártfogásába vette az ifjú Szöllösyt, apró, egy-két bekezdésből álló évfordulós megemlékezéseket íratott vele, ezzel nevelve a kutatás módszertanára, az erdélyi magyar zene iránti elkötelezettségre és egyben íráskészségének fejlesztésére.⁵⁵ Lakatos más vonatkozásban is fontos személyiség volt Szöllösy életében: az ő műkedvelő vonósnégyesének előadásában hallotta először többek között Alban Berg Vonósnégyesét. Minden bizonnyal az új bécsi iskolával való egyik első találkozása volt ez.⁵⁶

A Keleti Újságban megjelent Szöllösy-cikkek mindegyike valamilyen aktualitáshoz kötődik, szerzőjük az egyetemes vagy a lokális zenetörténet jelentős komponistáinak, előadóinak portréját rajzolta meg néhány vonással. A feladatokat Szöllösy Lakatos Istvántól készen kapta, így a témaválasztások saját akkori ízléséről nemigen adhatnak képet. A szövegek tartalmukra nézve alapos, lényegre törő, lelkiismeretes munkák, stílusuk tárgyyszerű, mégis választékos. A bennük foglalt ismeretek minden bizonnyal a kolozsvári könyvtárakban – elsősorban az Egyetemi Könyvtárban – könnyen elérhető alapvető szakirodalomból: lexikonokból, általános zenetörténeti munkákból származnak.⁵⁷

A két világháború közötti erdélyi szellemi élet legfontosabb orgánumai kétségkívül a Pásztortűz, az Erdélyi Szépmíves Céh folyóirataként megjelenő Erdélyi Helikon és a Hitel voltak. Szöllösy komolyabb tanulmányai, recenziói ezekben a lapokban főként már budapesti tartózkodása alatt jelentek meg. A Pásztortűzben megjelent első írás – *Lehet-e ma Lisztet zongoravirtuóznak nevezni?* – még 1937-ből való. Szöllösy középiskolásként zongoristának készült, saját bevallása szerint tizenkét-tizenégy évesen

53 Például: „Hummel műveit mutatja be a pozsonyi rádió halálának századik évfordulója alkalmából.” N.N.: „Zenei hírek.” *Keleti Újság* XX/243 (1937. október 22.): 11.; „Eisikovics Miksa temesvári zeneszerzőnek egy kötet karszerzeménye jelent meg. A mű ismertetésére visszatérünk.” és „Kadosa Pál befejezte új vonósnégyesét s az ezévből kerül bemutatásra.” N.N.: „Zenei hírek.” *Keleti Újság* XX/280 (1937. december 5.): 7.; N.N.: „Kerpely Jenő gordonkaművész másodsorú nőszült és feleségül vette a volt budapesti angol konzul nejét.” *Keleti Újság* XX/280 (1937. december 5.): 7.; N.N.: „Zenei hírek.” *Keleti Újság* XX/237 (1937. október 15.): 10.

54 B. A.: „Lakatos István.” Romániai magyar irodalmi lexikon, i.m. (Utolsó megtekintés dátuma: 2020.04.02.)

55 Bieliczkyné, i.m.

56 I.h.

57 I.h.

már Liszt XIV. rapszódiaját és a *Funérailles*-t is játszotta, végül azonban egy súlyos ínhüvelygyulladás eloszlatta a zongoristakarrier reményét.⁵⁸ Liszt művei gyakorolták az első fontos hatást Szöllősy zenei ízlésére. A gimnazista igazságérzetét saját bevalása szerint bántotta az, amikor Liszt Ferencet – meglátása szerint becsmérőleg – zongoravirtuóznak nevezték. Ez ellen a gyakorlat ellen, úgy érezte, szót kell emelnie.⁵⁹

Az Erdélyi Helikonban főként könyvrecenziók jelentek meg Szöllősy tollából, valamint néhány nagyobb szabású, Bartók, Kodály és Debussy művészetével foglalkozó tanulmány. A kritikákban a korábbi évfordulós megemlékezésekben tapasztalt pontossággal és lelkiismeretességgel találkozhatunk. Szöllősy írásmódja azonban óriásit változott az eltelt néhány év alatt: kialakult jellemző, irodalmi igényű zeneírói stílusa. Szövegeit lassan kibomló, szövevényes, többszörösen összetett, de fogalmilag mindig pontos mondatok alkotják. Ez a változás nyilvánvalóan a budapesti Eötvös Collegium hatásáról is tanúskodik. Szöllősy műveltsége, széles körű zenetörténeti látásmódja a legapróbb részletkérdésekben is visszatükröződik. A recenziók többnyire elismerő hangvételűek, de a szerző fenntartásait, szubjektív véleményét sem rejtik véka alá. Sergio Failonit Szöllősy például megrója azért, amiért *Hazugságok a művészetben* című könyvében „Puccininek olyan sok helyet szentelt, holott [...] Puccini nem a mai kor zenésze, mégkevésbé az örökkévalóságé.”

Hasonló erényeket csillogtatnak meg Szöllősy tanulmányai is. Fő témájuk a századforduló és a 20. század első évtizedeinek modernitása: Debussy, Bartók, Kodály, érintőlegesen Stravinsky és más zeneszerzők munkássága. Hatalmas tudásanyag tükröződik ezekben a szövegekben – zenetörténeti, irodalmi, képzőművészeti asszociációk sorozata zúdul az olvasóra. Egy európai látókörű kultúraeszmény bontakozik ki bennük a szemünk láttára, megint csak nem függetlenül az Eötvös Collegium és a Kodály-iskola hatásától. Szöllősy a progresszív zenetörténet-szemlélet és a modern zene lelkes propagálójának mutatkozik ezekben a tanulmányokban. Sokszor feltűnik bennük az a – ma már leegyszerűsítőnek és sematikusnak tűnő – narratíva, amely a zenetörténetet egyetlen megállíthatatlan fejlődésvonalon ábrázolta. Ezen elképzelés szerint az egymásra következő korok zeneszerzői voltaképpen nem tettek mást, mint a felhangrendszer egyre távolabbi hangjait vonták be a harmóniahasználatba, mint arra a *Bartók a zenetörténetben* című tanulmány utal. A 20. századi magyar és orosz zene (Bartók, Kodály és Stravinsky) jelentősége e szemlélet szerint az lenne, hogy e szerzők – mint azt a *Kodály klasszicizmusa* című tanulmány hangsúlyozza – friss zenei anyaggal tudtak színre lépni a nyugat-európai zene tartalékainak kimerülésekor.

A *Kodály és a mai zene* című tanulmány Szöllősy egyik legkiemelkedőbb írása a harmincas-negyvenes évek terméséből. Ez a szöveg – az ugyanabban az évben megje-

---

58 I.h.

59 I.h.

lent – *Kodály művészete* című disszertáció mondanivalójának lényegét foglalja össze. Szöllősy szellemileg izgalmas, bár a későbbi kutatások által nem igazán méltányolt kísérletet tett arra, hogy Lucien Lévy-Bruhl és Pauler Ákos filozófiai elméleteivel igazolja a modern, népzenei alapú komponálás – és benne Kodály munkásságának – értékét.⁶⁰

Szöllősy András 1939-ben hagyta el szülőföldjét. Bár ekkor foglalkozott már zeneszerzéssel is – emlékezete szerint néhány Kodály stílusában írt kórusmű és egy Bach-stílusú polifon zongoradarab keletkezett ebben az időszakban –, alkotói tehetségében nem igazán bízott.⁶¹ Inkább egyfajta univerzális érdeklődés élt benne a zene mélyebb megismerése iránt, és úgy érezte, mindezt Budapesten, Kodály tanítványaként tudja majd legjobban kibontakoztatni. Visszaemlékezései azonban arra utalnak, hogy évekig, talán évtizedekig élt benne az önvád: várta volna tennivaló szülőföldjén, Erdélyben is.⁶²

Szöllősy András zenei írásait időrendben végigkövetni – tanulságos vállalkozás. Szemünk láttára bontakozik ki a szerző sajátos látásmódja, művészetfelfogása, világképe. Tárgyi tudása, műveltsége legjavát Szöllősy már nyilvánvalóan az Eötvös Collegiumban és a budapesti Zeneakadémián szerezte, majd római tanulóéve alatt tágította modern, európai érvényűvé. Érdeklődésének legfontosabb motívumai azonban még kolozsvári éveiből származnak. Itt sajátította el a kutatói munka, a tudományos igényű írás alapjait is. Értékrendjének, emberi és művészi világképének kialakulásában óriási szerepe volt a két világháború közötti Kolozsvár oktatásának, e város egyszerre konzervatív (hagyományos, nemzeti) és nyitott (befogadó, multikulturális) szellemi légkörének.

Szöllősy András erdélyi folyóiratokban publikált írásai (1936–1943)

Szöllősy Andor: „Néhány szó a »Mi dalaink«-ról.” *Ifjú Erdély* XV/11–12 (1936. november–december): 170.

Szöllősy Andor: „Lehet-e ma Lisztet zongoravirtuóznak nevezni?” *Pásztortűz* XXIII/15–16 (1937. augusztus 15–31.): 306.

–ősy: „Bakfark Bálint.” *Keleti Újság* XX/189 (1937. augusztus 20.): 9.

–ősy: „Bihari János.” *Keleti Újság* XX/195 (1937. augusztus 27.): 6.

–ősy: „Toscanini hetvenéves.” *Keleti Újság* XX/237 (1937. október 15.): 10.

–ősy: „Thern Károly.” *Keleti Újság* XX/243 (1937. október 22.): 11.

–ősy: „Az első magyar operakísérlet jubileuma.” *Keleti Újság* XX/254 (1937. november 5.): 9.

60 Lásd például: Lucien Lévy-Bruhl: *Le surnaturel et la nature dans la mentalité primitive*. (Paris: Félix Alcan, 1931.); Lucien Lévy-Bruhl: *La mythologie primitive. Le monde mythique des Australiens et des Papous*. (Paris: Félix Alcan, 1935.); Pauler Ákos: *Logika: az igazság elméletének alapvonalai*. (Budapest: Eggenberger-féle Könyvkereskedés, 1925.)

61 Bieliczkyné, i.m.

62 I.h., Kárpáti, i.m., 13.

- ösy: „Fusz János.” *Keleti Újság* XX/267 (1937. november 20.): 11.
- ösy: „Gluck Kristóf.” *Keleti Újság* XX/280 (1937. december 5.): 7.
- ösy: „A »Szociális Misszió« irodalmi estélye.” *Keleti Újság* XX/280 (1937. december 5.): 7.
- Szőllősy Andor: „Magyar népzene.” *Ifjú Erdély* XVII/2 (1938. február): 31–32.
- Szőllősy Andor: „A muzsikus Ruzitskák Erdélyben. Lakatos István tanulmánya.” *Pásztortűz* XXVI/2 (1940. február): 117.
- Szőllősy Andor: „Bartók a zenetörténetben.” *Erdélyi Helikon* XIV/4 (1941. április): 275–278.
- ösy: „Közönség és zene.” *Ifjú Erdély* XX/10 (1941. október): 148–149.
- ösy: „Hogyan élvezzük a zenét?” *Ifjú Erdély* XX/11 (1941. november): 159–160.
- Szőllősy András: „Egy könyv margójára. Sergio Failoni: Hazugságok a művészetben.” *Erdélyi Helikon* XV/8 (1942. augusztus): 555–558.
- Sz. A.: „Előszó a hetedik kiadáshoz.” [A *Mi dalaink* c. gyűjtemény előszava.] *Ifjú Erdély* XXI/11 (1942. november): 172.
- ösy: „Kodály.” *Ifjú Erdély* XXI/12 (1942. december): 181–184.
- Szőllősy András: „Kodály klasszicizmusa.” *Erdélyi Helikon* XV/12 (1942. december): 749–756.
- Szőllősy András: „Brassai Sámuel és a muzsika. Lakatos István tanulmánya.” *Erdélyi Helikon* XV/12 (1942. december): 824–825.
- Szőllősy András: „Nagyközönség és szakember. Lichtenberg Emil: Mozart élete és művei.” *Erdélyi Helikon* XVI/2 (1943. február): 123–127.
- Szőllősy András: „Emlékkönyv Kodály Zoltán hatvanadik születésnapjára.” *Erdélyi Helikon* XVI/5 (1943. május): 293–294.
- Szőllősy András: „Magyar Zeneírás.” *Hitel* VIII/5 (1943. május): 315–324.
- Szőllősy András: „Debussy.” *Erdélyi Helikon* XVI/8 (1943. augusztus): 465–469.
- Szőllősy András: „Kodály és a mai zene.” *Erdélyi Helikon* XVI/11 (1943. november): 641–654.